

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ
ΝΙΚΟΣ ΠΟΥΛΑΝΤΖΑΣ / ΕΡΕΥΝΕΣ

Μέρος Γ'

Νεολαία

Συνήθειες, Αντιλήψεις
& Πολιτική Συμπεριφορά

3η Έρευνα
Απρίλιος 2022

Σε συνεργασία με
την εταιρία ερευνών

prorata

Η. Εκλογική συμπεριφορά και κομματική εγγύτητα

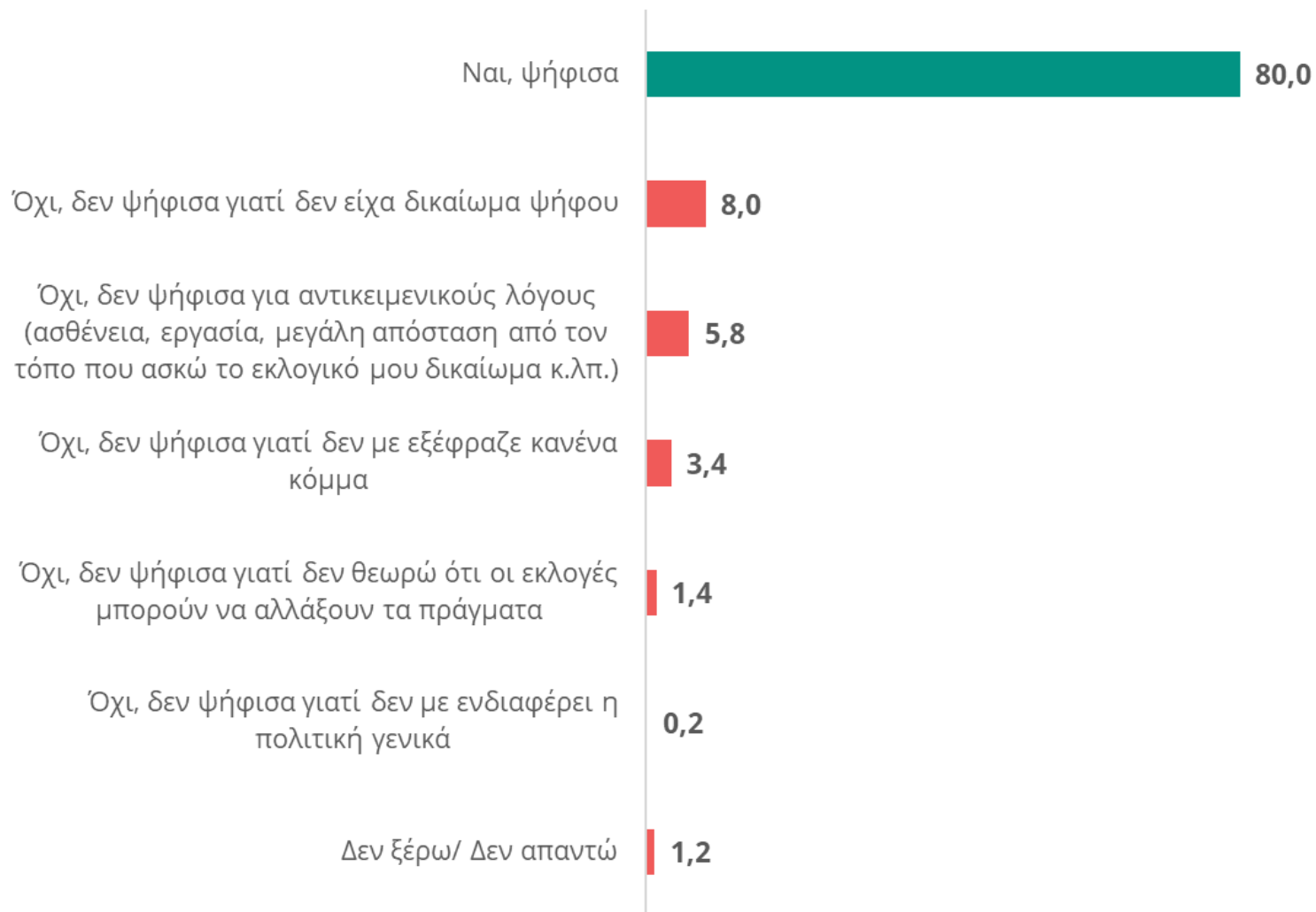
Οι τελευταίες δύο ενότητες της ανάλυσής μας θα εστιάσουν στον «σκληρό πυρήνα» της παραδοσιακής πολιτικής, τις εκλογές/την εκλογική συμπεριφορά και τα πολιτικά κόμματα/την κομματική ένταξη, προκειμένου να εντοπίσουμε κατά πόσο αυτή η με διαφορετικούς όρους πολιτικοποίηση της νέας γενιάς απομακρύνεται πράγματι από την πιο mainstream πολιτική.

1. Συμμετοχή σε εκλογές

Ξεκινώντας από το εκλογικό πεδίο, τα ευρήματα της τρέχουσας έρευνας επιβεβαιώνουν αυτό που ξέρουμε ήδη από τα επίσημα στατιστικά δεδομένα και exit polls, αλλά και προηγούμενα «κύματα» της έρευνάς μας και άλλες αντίστοιχες έρευνες²²: **Οι νέοι και οι νέες συμμετέχουν σε πολύ μεγαλύτερο βαθμό στην εκλογική διαδικασία από ό,τι θα περίμενε ενδεχομένως κανείς.** Έτσι, οι οκτώ στους δέκα δήλωσαν ότι ψήφισαν στις τελευταίες εθνικές εκλογές, ενώ το μεγαλύτερο ποσοστό όσων δεν ψήφισαν επικαλείται αντικειμενικούς λόγους και μόλις ένα μικρό ποσοστό δηλώνει ότι δεν το εξέφραζε κανένα από τα κόμματα που συμμετείχαν σε αυτές (3,4%), ότι δεν θεωρεί πως οι εκλογές γενικά μπορούν να αλλάξουν τα πράγματα (1,4%) ή ότι δεν ενδιαφέρεται γενικά για την πολιτική (0,2%).

²² Βλ. την πρόσφατη έρευνα του Ινστιτούτου Eteron, ό.π.

Γράφημα 30: Συμμετοχή σε εκλογές [«Ψηφίσατε στις τελευταίες βουλευτικές εκλογές του Ιουλίου 2019 και, αν όχι, γιατί;»]

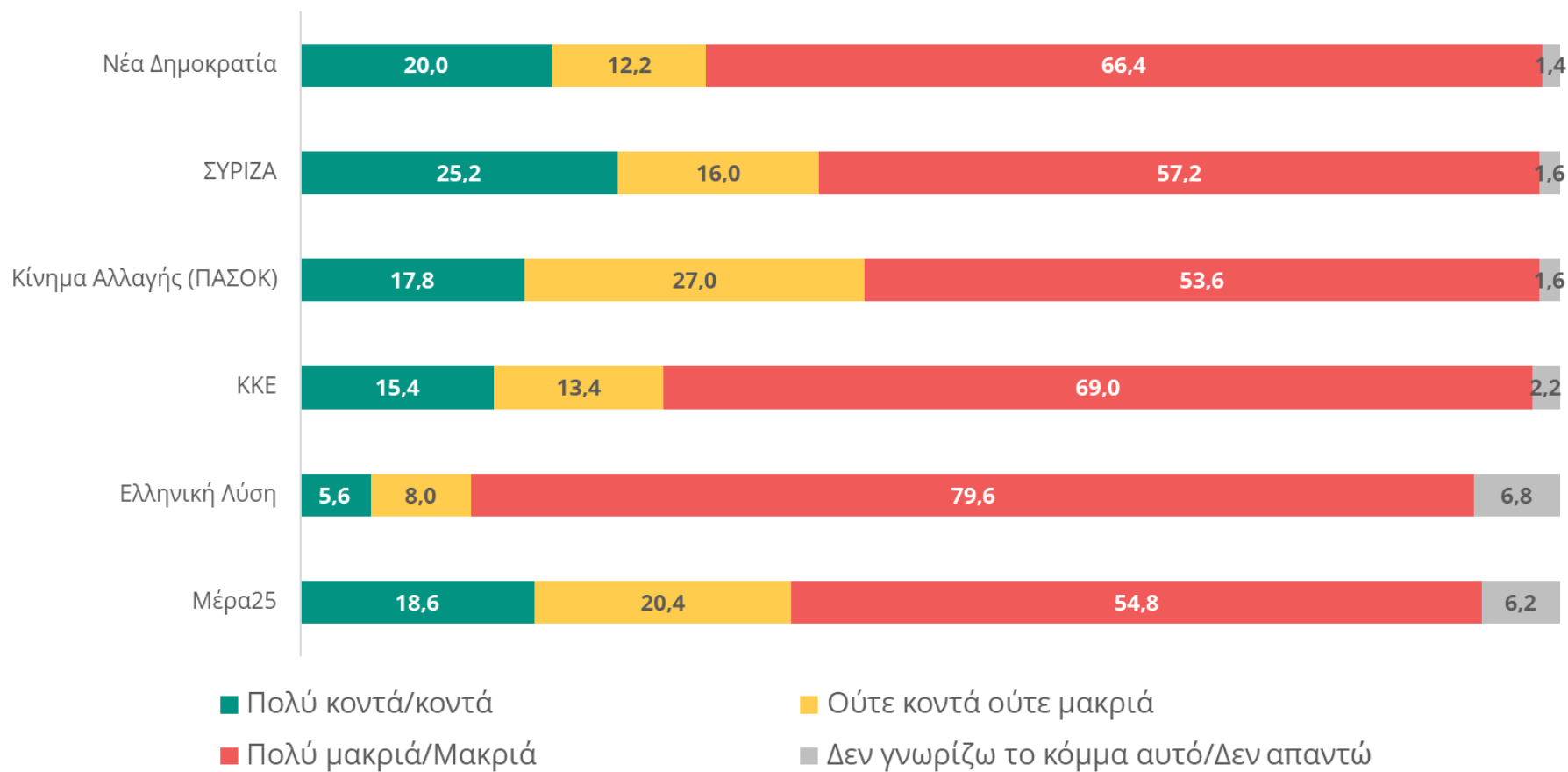

2. Κομματική εγγύτητα

Επιχειρώντας να ανιχνεύσουμε πρώτον αν οι νέοι/οι νέες νιώθουν κοντά σε ένα ή περισσότερα κόμματα και δεύτερον σε ποια από αυτά, μετρήσαμε και σε αυτό το «κύμα» πόσο κοντά ή μακριά αισθάνονται για καθένα από τα κοινοβουλευτικά κόμματα. Από τις απαντήσεις όσων συμμετείχαν στην έρευνά μας, επιβεβαιώνεται η **μεγαλύτερη εγγύτητα της νέας γενιάς στα κόμματα της με την ευρεία έννοια Αριστεράς** -κάτι που έχουμε δει τόσο σε προηγούμενα «κύματα» της έρευνας (2020, 2021), όσο και στα στοιχεία των exit polls. Ειδικότερα, περισσότεροι/ες νέοι/ες δηλώνουν «κοντά» ή «πολύ κοντά» στον ΣΥΡΙΖΑ (**25,2%**) έναντι της Νέας Δημοκρατίας (**20,0%**), ενώ στη συνέχεια ακολουθούν κατά σειρά το Μέγα25 (**18,6%**), το Κίνημα Αλλαγής (**17,8%**) και το ΚΚΕ (**15,4%**). Αντίθετα, μόλις το **5,6%** των νέων δηλώνει κοντά στην Ελληνική Λύση.

Είναι σαφές, οφείλουμε ωστόσο εδώ να υπενθυμίσουμε/διευκρινίσουμε ότι η εγγύτητα προς κάθε πολιτικό κόμμα δεν αποτελεί και δεν σχετίζεται με την πρόθεση ψήφου που μετράται συνήθως στις δημοσκοπήσεις, αφού κάθε ερωτώμενος/η απάντησε για κάθε κόμμα ξεχωριστά, ενώ υπάρχουν επικαλύψεις, όπως είναι σαφές, σε αντίθεση με την πρόθεση ψήφου που κάθε ερωτώμενος/η καλείται να κάνει μία και μόνη επιλογή. Επίσης, εκτός του τρόπου μέτρησης, διαφέρουν και τα κριτήρια της απάντησης. Για παράδειγμα, μπορεί κάποιος να δηλώσει ότι αισθάνεται κοντά σε κάποιο κόμμα, ωστόσο -αν είναι λ.χ. ένας ψηφοφόρος που κάνει στρατηγικές επιλογές ανάλογα π.χ. με τα σενάρια σχηματισμού κυβέρνησης- να μην σκοπεύει να το ψηφίσει σε καμία περίπτωση.

Γράφημα 31: Κομματική εγγύτητα [«Ανεξάρτητα από το αν ψηφίσατε στις τελευταίες εκλογές και τι, πόσο κοντά ή μακριά θα λέγατε ότι είστε σε καθένα από τα παρακάτω ελληνικά πολιτικά κόμματα;»]

➤ Η ανάλυση των απαντήσεων που αφορούν την πιο **παραδοσιακή πλευρά της πολιτικής** -αυτή της εκλογικής συμπεριφοράς- δείχνει ότι ενδεχομένως η πολιτικοποίηση των νέων δεν απομακρύνεται τελικά τόσο πολύ και από τις διαδικασίες αυτές, αφού η συντριπτική πλειοψηφία συμμετέχει σε εκλογές.

➤ Ως προς τα επιμέρους κόμματα, οι απαντήσεις για την **εγγύτητα** προς καθένα από αυτά επιβεβαιώνει τη γενικά **αριστερόστροφη τάση** της νέας γενιάς.

Θ. Κομματική ένταξη

Τέλος, στην ενότητα αυτή θα εξετάσουμε το τελευταίο και πιο «σκληρό» χαρακτηριστικό της παραδοσιακής πολιτικοποίησης -τη **σχέση των νέων με τα πολιτικά κόμματα** και, ειδικά, το ζήτημα της **κομματικής ένταξης**. Πρόκειται για ένα ζήτημα ιδιαίτερα επίκαιρο που συζητείται τόσο στη χώρα μας, όσο και διεθνώς, καθώς πολλοί και πολλές εύλογα αναρωτιούνται αν **η έλευση της νέας γενιάς και των νέων πολιτικών ηθών και πρακτικών που αυτή κομίζει στο προσκήνιο θα σημάνει το τέλος ή, αντίθετα, την αναζωογόνηση της κομματικής πολιτικής**.

Οι ερωτήσεις που αναλύονται στην ενότητα αυτή μετρήθηκαν για πρώτη φορά ως εξειδικευμένο τμήμα στο τρέχον «κύμα» της έρευνας, επομένως δεν έχουμε στη διάθεσή μας συγκριτικά δεδομένα προηγούμενων ετών.

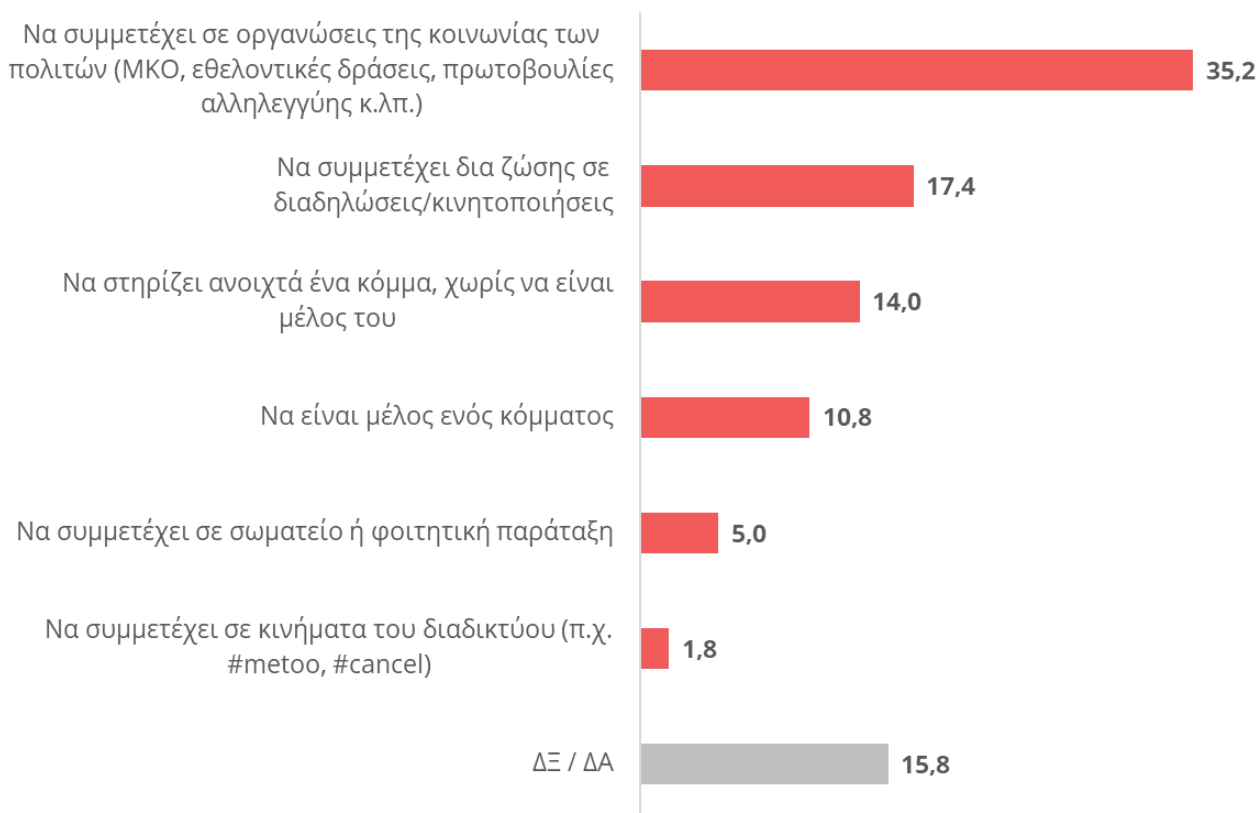
1. Ενασχόληση με τα «κοινά»

Επιχειρώντας να χαρτογραφήσουμε το πώς ορίζουν ακριβώς οι νέοι και οι νέες την πολιτική δράση, ζητήσαμε να επιλέξουν μία δραστηριότητα που θεωρούν ως τη σημαντικότερη για κάποιον/α που ασχολείται με την πολιτική και τα «κοινά». Με βάση τις απαντήσεις, προκύπτει μια πιο «κοινωνική» και πολύπλευρη αντίληψη για την πολιτική, αφού το μεγαλύτερο μέρος (35,2%) δήλωσε ως προτεραιότητα τη συμμετοχή σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, ενώ ένα μικρότερο αλλά υπολογίσιμο τμήμα (17,4%) εστίασε στη συμμετοχή σε διαζώσης διαδηλώσεις και κινητοποιήσεις. Αντίθετα, η υποστήριξη (14,0%) και η συμμετοχή ως μέλος (10,8%) σε ένα πολιτικό κόμμα συγκέντρωσαν μικρότερα ποσοστά, αλλά όχι αποθαρρυντικά χαμηλά, σε αντίθεση με το πολύ χαμηλό ποσοστό (5,0%) όσων θεώρησαν πρωταρχικής σημασίας τη συμμετοχή σε σωματείο ή φοιτητική παράταξη.

Τέλος, αυτό που αποτελεί πραγματική έκπληξη είναι ότι -παρά τη γενικά καταγεγραμμένη συμμετοχή των νέων σε διαδικτυακές πρωτοβουλίες και κινητοποιήσεις με κοινωνικό χαρακτήρα ή πολιτικό πρόσημο (βλ. λ.χ. τις διάφορες #cancel εκστρατείες), την οποία γνωρίζουμε από διάφορες έρευνες²³- στην περίπτωση που τους ζητήθηκε να επιλέξουν μία κύρια πολιτική δράση, οι ψηφιακές πρωτοβουλίες ήρθαν στην τελευταία θέση και με μεγάλη διαφορά (1,8%). Αυτό αποδεικνύει ότι η ψηφιακή συμμετοχή είναι ένα σπουδαίο συμπληρωματικό εργαλείο για τη νέα γενιά, ωστόσο δεν φαίνεται να μπορεί να υποκαταστήσει τον «σκληρό πυρήνα» της (ενσώματης) πολιτικής ένταξης και δράσης.

²³ Βλ. πιο πρόσφατα την έρευνα του Ινστιτούτου Eteron, ό.π.

Γράφημα 32: Ενασχόληση με την πολιτική/τα «κοινά» [«Κατά τη γνώμη σας ποιο ένα από τα παρακάτω είναι το σημαντικότερο να κάνει ένα άτομο που ασχολείται με την πολιτική και τα κοινά;»]

Σε ό,τι αφορά τις **επιμέρους διαφοροποιήσεις της νοηματοδότησης της πολιτικής δράσης**, η κοινωνική διάσταση (συμμετοχή σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών, αλλά και δια ζώσης συμμετοχή σε κινητοποιήσεις) είναι σαφώς ισχυρότερη μεταξύ των νέων **γυναικών**, ενώ οι νέοι **άνδρες** αποδίδουν συγκριτικά μεγαλύτερη σημασία στη στήριξη ή συμμετοχή σε ένα κόμμα.

Πολύ πιο ενδιαφέρουσα είναι η διαφοροποίηση που παρατηρείται **μεταξύ των νέων ψηφοφόρων της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ αντίστοιχα** (με βάση την ψήφο στις προηγούμενες βουλευτικές εκλογές του 2019). Εδώ παρατηρούμε ότι **οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ είναι αυτοί που κατεξοχήν επιλέγουν κοινωνικές/κινηματικές διαστάσεις** (συμμετοχή σε οργάνωση της κοινωνίας των πολιτών, σε δια ζώσης διαμαρτυρίες/κινητοποιήσεις, αλλά και σε σωματεία

και φοιτητικές παρατάξεις), ενώ **οι νέοι σε ηλικία ψηφοφόροι της ΝΔ δίνουν συγκριτικά πάντοτε μεγαλύτερη βαρύτητα στην κομματική διάσταση της πολιτικής** (υποστήριξη κόμματος ή ένταξη σε κόμμα). Τέλος, η **διαδικτυακή κινητοποίηση** -αν και παραμένει σε χαμηλά επίπεδα μεταξύ και των δύο κατηγοριών- φαίνεται να έχει μεγαλύτερη απήχηση συγκριτικά μεταξύ των ψηφοφόρων του ΣΥΡΙΖΑ.

Πίνακας 17: Ενασχόληση με την πολιτική/τα «κοινά» - Ανά φύλο

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση*
Να συμμετέχει σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΜΚΟ, εθελοντικές δράσεις, πρωτοβουλίες αλληλεγγύης κ.λπ.)	35,2%	27,4%	52,7%	42,9%
Να συμμετέχει δια ζώσης σε διαδηλώσεις/κινητοποιήσεις	17,4%	16,0%	20,0%	28,6%
Να στηρίζει ανοιχτά ένα κόμμα, χωρίς να είναι μέλος του	14,0%	18,1%	5,3%	0,0%
Να είναι μέλος ενός κόμματος	10,8%	13,7%	4,0%	14,3%
Να συμμετέχει σε σωματείο ή φοιτητική παράταξη	5,0%	5,8%	2,7%	14,3%
Να συμμετέχει σε κινήματα του διαδικτύου (π.χ. #metoo, #cancel)	1,8%	1,2%	3,3%	0,0%
ΔΞ / ΔΑ	15,8%	77,2%	22,8%	0,0%

*Ενδεικτικά ποσοστά λόγω μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (N<60)

Πίνακας 18: Ενασχόληση με την πολιτική/με τα «κοινά» - Ανά προηγούμενη ψήφο (ΒΕ 2019)

	Σύνολο	ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ
Να συμμετέχει σε οργανώσεις της κοινωνίας των πολιτών (ΜΚΟ, εθελοντικές δράσεις, πρωτοβουλίες αλληλεγγύης κ.λπ.)	35,2	26,5%	34,7%
Να συμμετέχει δια ζώσης σε διαδηλώσεις/κινητοποιήσεις	17,4	9,2%	18,5%
Να στηρίζει ανοιχτά ένα κόμμα, χωρίς να είναι μέλος του	14,0	27,6%	15,3%
Να είναι μέλος ενός κόμματος	10,8	16,3%	12,1%
Να συμμετέχει σε σωματείο ή φοιτητική παράταξη	5,0	1,0%	7,3%
Να συμμετέχει σε κινήματα του διαδικτύου (π.χ. #metoo, #cancel)	1,8	1,0%	4,0%
ΔΞ / ΔΑ	15,8	18,4%	8,1%

*Τα ποσοστά που παρατίθενται είναι ενδεικτικά, λόγω του σχετικά μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (ΝΔ=98, ΣΥΡΙΖΑ=124). Για τον ίδιο λόγο, πολύ περισσότερο δεν παρουσιάζεται η ανάλυση για τα μικρότερα κόμματα.

2. Ένταξη σε πολιτικό κόμμα

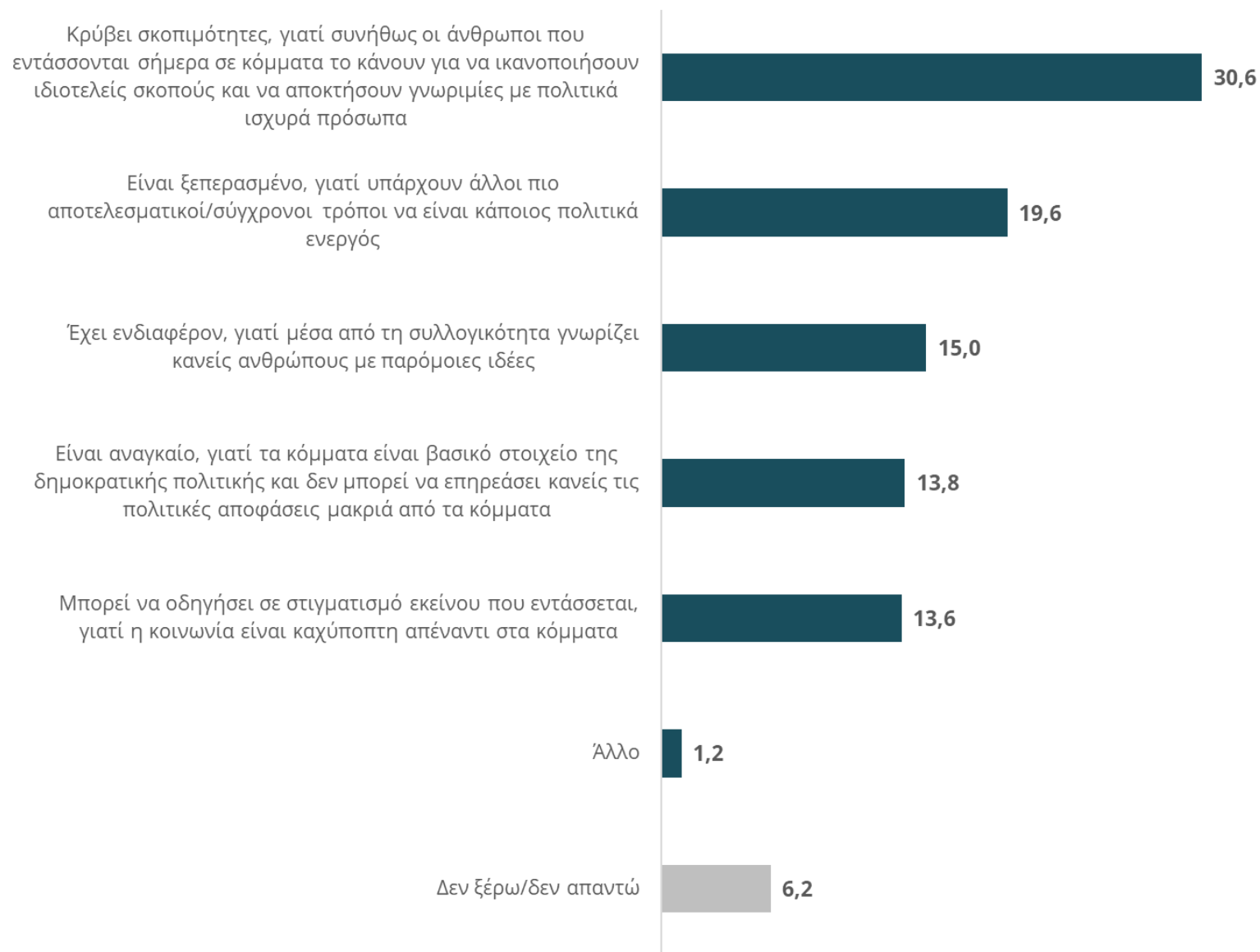
Η αξιολόγηση των νέων για το φαινόμενο της «κλασικής» ένταξης κάποιου/ας ως **μέλους σε ένα πολιτικό κόμμα** εμφανίζει έναν μεγαλύτερο κατακερματισμό. Το μεγαλύτερο μέρος (**30,6%**) αποδίδει στην ένταξη **σκοπιμότητες** και πρόθεση εξυπηρέτησης ιδιοτελών σκοπών -κάτι όχι άσχετο με τα έντονα φαινόμενα πελατειακής λειτουργίας του ελληνικού πολιτικού συστήματος στη χώρα. Για διαφορετικούς λόγους, αλλά επικριτικοί/επιφυλακτικοί της κομματικής ένταξης είναι επίσης και όσοι/ες τη θεωρούν **ξεπερασμένη**, αφού υπάρχουν

άλλοι τρόποι να είναι κάποιος πολιτικά ενεργός (**19,6%**), καθώς και όσοι/ες πιστεύουν ότι όποιος/α εντάσσεται σε κόμμα κινδυνεύει να **στιγματιστεί** από την κοινωνία (**13,6%**). Αντίθετα, ένα σημαντικό μέρος (**15,0%**) των νέων θεωρεί την κομματική ένταξη **ενδιαφέρουσα** ως έναν τρόπο επαφής με **ομοϊδεάτες** μέσω της **συλλογικότητας**, ενώ έναν αντίστοιχο ποσοστό (**13,8%**) αναγνωρίζει την **αναγκαιότητα** της κομματικής ένταξης λόγω του ρόλου που παίζουν τα κόμματα στη **δημοκρατική πολιτική** και στη **λήψη των αποφάσεων**.

Διακρίνοντας **ανά φύλο**, παρατηρούμε ότι οι νέες γυναίκες δίνουν μεγαλύτερη βαρύτητα στο ζήτημα των σκοπιμοτήτων που ενδέχεται να κρύβονται πίσω από την ένταξη κάποιου σε ένα κόμμα, ενώ οι νέοι άνδρες βρίσκουν περισσότερα θετικά (συνάντηση με ομοϊδεάτες, δυνατότητα επηρεασμού των πολιτικών αποφάσεων στο πλαίσιο της δημοκρατίας), ταυτόχρονα όμως φοβούνται περισσότερο τον κοινωνικό στιγματισμό.

Ακόμη δε πιο ενδιαφέρουσες είναι οι **διαφοροποιήσεις μεταξύ των ψηφοφόρων της ΝΔ και του ΣΥΡΙΖΑ** (στις βουλευτικές εκλογές του 2019). **Οι ψηφοφόροι της ΝΔ εκφέρουν σχετικά περισσότερο αρνητικές κρίσεις για την κομματική ένταξη**, θεωρώντας ότι αυτή εξυπηρετεί σκοπιμότητες ή είναι ξεπερασμένη, ενώ αντίθετα **οι ψηφοφόροι του ΣΥΡΙΖΑ εκφέρουν -συγκριτικά πάντοτε- πιο θετικές εκτιμήσεις**, αφού εστιάζουν στην αξία της συλλογικότητας, αλλά και στην αποτελεσματική παρέμβαση στη δημοκρατική πολιτική. Παρ' όλα αυτά -ενδεχομένως και λόγω αρνητικών «παραδόσεων» στη χώρα μας- φοβούνται περισσότερο τον ενδεχόμενο κοινωνικό στιγματισμό.

Γράφημα 33: Ένταξη σε πολιτικό κόμμα [«Το να γίνει κανείς μέλος ενός κόμματος στις μέρες μας θεωρείτε ότι κυρίως...»]

Πίνακας 19: Ένταξη σε πολιτικό κόμμα - Ανά φύλο

	Σύνολο	Ανδρες	Γυναίκες	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση
Κρύβει σκοπιμότητες, γιατί συνήθως οι άνθρωποι που εντάσσονται σήμερα σε κόμματα το κάνουν για να ικανοποιήσουν ιδιοτελείς σκοπούς και να αποκτήσουν γνωριμίες με πολιτικά ισχυρά πρόσωπα	30,6	28,0%	37,3%	14,3%
Είναι ξεπερασμένο, γιατί υπάρχουν άλλοι πιο αποτελεσματικοί/σύγχρονοι τρόποι να είναι κάποιος πολιτικά ενεργός	19,6	19,0%	20,7%	28,6%
Έχει ενδιαφέρον, γιατί μέσα από τη συλλογικότητα γνωρίζει κανείς ανθρώπους με παρόμοιες ιδέες	15	15,7%	12,0%	42,9%
Είναι αναγκαίο, γιατί τα κόμματα είναι βασικό στοιχείο της δημοκρατικής πολιτικής και δεν μπορεί να επηρεάσει κανείς τις πολιτικές αποφάσεις μακριά από τα κόμματα	13,8	16,6%	7,3%	14,3%
Μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό εκείνου που εντάσσεται, γιατί η κοινωνία είναι καχύποπτη απέναντι στα κόμματα	13,6	15,2%	10,7%	0,0%
Άλλο	1,2	1,5%	0,7%	0,0%
Δεν ξέρω/δεν απαντώ	6,2	4,1%	11,3%	0,0%

*Ενδεικτικά ποσοστά λόγω μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (N<60)

Πίνακας 20: Ένταξη σε πολιτικό κόμμα - Ανά προηγούμενη ψήφο (ΒΕ 2019)

	Σύνολο	ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ
Κρύβει σκοπιμότητες, γιατί συνήθως οι άνθρωποι που εντάσσονται σήμερα σε κόμματα το κάνουν για να ικανοποιήσουν ιδιοτελείς σκοπούς και να αποκτήσουν γνωριμίες με πολιτικά ισχυρά πρόσωπα	30,6	34,7%	21,8%
Είναι ξεπερασμένο, γιατί υπάρχουν άλλοι πιο αποτελεσματικοί/ σύγχρονοι τρόποι να είναι κάποιος πολιτικά ενεργός	19,6	28,6%	18,5%
Έχει ενδιαφέρον, γιατί μέσα από τη συλλογικότητα γνωρίζει κανείς ανθρώπους με παρόμοιες ιδέες	15	13,3%	17,7%
Είναι αναγκαίο, γιατί τα κόμματα είναι βασικό στοιχείο της δημοκρατικής πολιτικής και δεν μπορεί να επηρεάσει κανείς τις πολιτικές αποφάσεις μακριά από τα κόμματα	13,8	12,2%	21,8%
Μπορεί να οδηγήσει σε στιγματισμό εκείνου που εντάσσεται, γιατί η κοινωνία είναι καχύποπτη απέναντι στα κόμματα	13,6	9,2%	14,5%
Άλλο	1,2	0,0%	1,6%
Δεν ξέρω/δεν απαντώ	6,2	2,0%	4,0%

*Τα ποσοστά που παρατίθενται είναι ενδεικτικά, λόγω του σχετικά μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (ΝΔ=98, ΣΥΡΙΖΑ=124). Για τον ίδιο λόγο, πολύ περισσότερο δεν παρουσιάζεται η ανάλυση για τα μικρότερα κόμματα.

3. Προϋποθέσεις επαφής με ένα πολιτικό κόμμα

Προκειμένου να διερευνήσουμε σε μεγαλύτερο βάθος όχι μόνο γενικά τις απόψεις των νέων για την κομματική ένταξη, αλλά ειδικότερα την **προσωπική τους διάθεση ανάμιξης με κάποιον τρόπο στην ζωή/δραστηριότητα ενός κόμματος**, ζητήσαμε να επιλέξουν τις **προϋποθέσεις υπό τις οποίες οι ίδιοι/οι ίδιες προσωπικά θα σκέφτονταν μια πιο στενή επαφή με ένα κόμμα**, πέραν φυσικά της γενικής συμφωνίας με τις θέσεις του.

Οι δύο επικρατέστερες απαντήσεις στην ερώτηση αυτή είχαν να κάνουν αφ' ενός με τις **θέσεις του κόμματος και συγκεκριμένα κατά πόσο αυτές προτείνουν λύσεις για τα προβλήματα των ερωτώμενων**, δηλαδή της νέας γενιάς (**24,6%**), αφ' ετέρου με την ύπαρξη **ηγασίας/στελεχών που να εμπνέουν (23,6%)**. Αντίθετα, μικρότερη σημασία αποδίδεται από τους νέους και τις νέες σε θέματα όπως οι ευκαιρίες συμμετοχής και ανάδειξης (**12,0%**), η μαχητικότητα και η συμμετοχή σε κινητοποιήσεις (**9,6%**) και ακόμη λιγότερη στην οικειότητα μεταξύ των μελών (**6,4%**), στην επίλυση προσωπικών αιτημάτων (**5,4%**), στη διαδικτυακή παρουσία/στις καμπάνιες (**4,8%**). Το πιο ενδιαφέρον δε είναι ότι το να δίνει τη δυνατότητα ψηφιακής συμμετοχής επιλέγεται από τους λιγότερους νέους/νέες ως η κύρια προϋπόθεση επαφής τους με ένα κόμμα (**2,2%**).

Και στο θέμα αυτό καταγράφονται μερικές ενδιαφέρουσες **διαφοροποιήσεις ανάλογα με την προηγούμενη ψήφο**. Συγκεκριμένα, για τους νέους σε ηλικία ψηφοφόρους της ΝΔ είναι πιο σημαντική συγκριτικά η ηγεσία/τα στελέχη, η διαδικτυακή παρουσία του κόμματος/οι καμπάνιες, αλλά και η δυνατότητα ψηφιακής συμμετοχής (αν και σε χαμηλά πάντοτε επίπεδα), ενώ αντίθετα για τους νέους σε ηλικία ψηφοφόρους του ΣΥΡΙΖΑ έχουν μεγαλύτερη σημασία η ύπαρξη προτάσεων για τη νεολαία, η δυνατότητα συμμετοχής και ανάδειξης σε ανθρώπους όπως οι ίδιοι, η μαχητικότητα και η συμμετοχή σε (ενσώματες) κοινωνικές κινητοποιήσεις, τα μέλη και η οικειότητα μεταξύ τους, αλλά και η δυνατότητα επίλυσης προσωπικών προβλημάτων (αν και σε χαμηλά πάντως ποσοστά).

Γράφημα 34: Προϋποθέσεις επαφής με ένα κόμμα [«Εκτός από μια γενικότερη συμφωνία με τις θέσεις του, τι είναι αυτό που θεωρείτε ότι απαραίτητα πρέπει να έχει ένα κόμμα, ώστε να σκεφτείτε μια πιο στενή επαφή μαζί του;»]

Πίνακας 21 : Προϋποθέσεις επαφής με ένα κόμμα - Ανά προηγούμενη ψήφο (ΒΕ 2019)

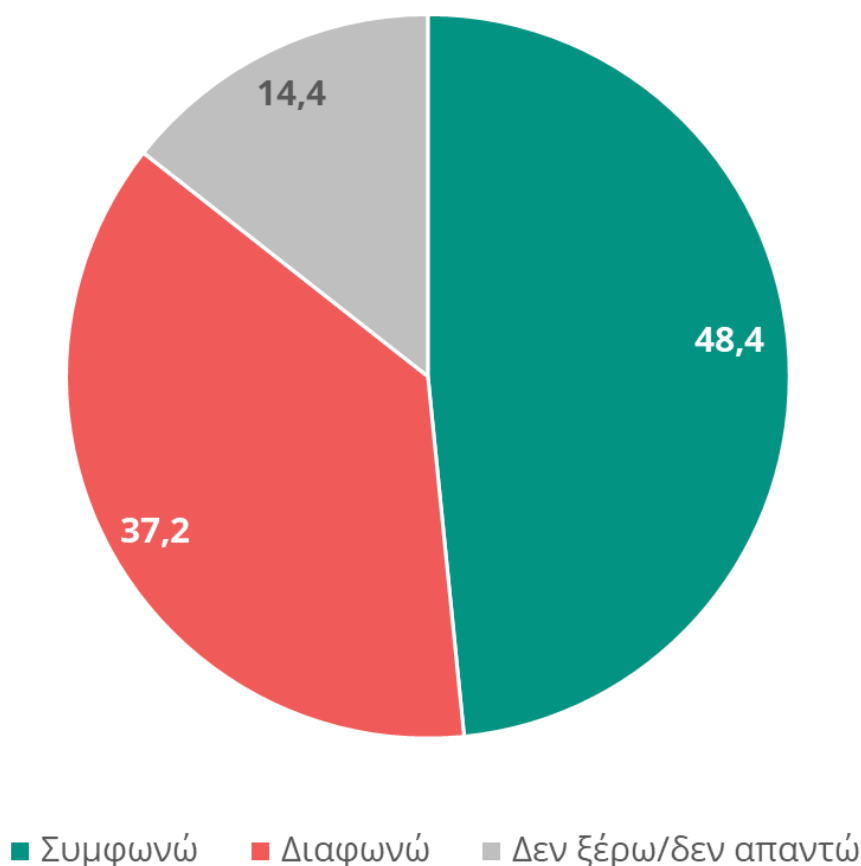
	Σύνολο	ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ
Να έχει προτάσεις για τη ζωή της νεολαίας/ανθρώπων σαν εμένα	24,6%	17,3%	27,4%
Να έχει ηγεσία/στελέχη που με εμπνέουν	23,6%	41,8%	19,4%
Να δίνει ευκαιρίες συμμετοχής και ανάδειξης σε νέους ανθρώπους σαν εμένα	12,0%	13,3%	13,7%
Να είναι μαχητικό και να συμμετέχει σε κοινωνικές κινητοποιήσεις στους δρόμους	9,6%	1,0%	9,7%
Να έχει μέλη με τα οποία να νιώθω οικειότητα/να μπορώ να συνυπάρξω	6,4%	4,1%	8,9%
Να μπορεί να μου λύσει προσωπικά προβλήματα/αιτήματα μέσα από την πρόσβασή του στην εξουσία	5,4%	5,1%	6,5%
Να είναι σύγχρονο και να έχει καλή παρουσία στο διαδίκτυο και στα social media με πετυχημένες παρεμβάσεις/καμπάνιες	4,8%	6,1%	4,0%
Να δίνει τη δυνατότητα συμμετοχής και με ψηφιακό τρόπο	2,2%	4,1%	3,2%
Να έχει πιθανότητες να κερδίσει τις εκλογές/να μπει σε κυβέρνηση	1,0%	0,0%	0,0%
Άλλο	4,0%	4,1%	2,4%
Δεν ξέρω/δεν απαντώ	6,4%	3,1%	4,8%

*Τα ποσοστά που παρατίθενται είναι ενδεικτικά, λόγω του σχετικά μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (ΝΔ=98, ΣΥΡΙΖΑ=124). Για τον ίδιο λόγο, πολύ περισσότερο δεν παρουσιάζεται η ανάλυση για τα μικρότερα κόμματα.

4. Προθυμία/απροθυμία ένταξης σε πολιτικό κόμμα

Σε μια πιο «σκληρή» και ευθεία ερώτηση, αν **οι ίδιοι/οι ίδιες θα εντάσσονταν σε ένα πολιτικό κόμμα**, το **48,4%** δήλωσε ότι ακόμα και αν συμφωνεί σε μεγάλο βαθμό με τις απόψεις και τις ιδέες ενός πολιτικού κόμματος, **δεν θα γινόταν μέλος** του. Το ποσοστό αυτό είναι συγκριτικά μεγαλύτερο μεταξύ των νέων **γυναικών**, μεταξύ της ηλικιακής υποκατηγορίας των **25-34 ετών**, καθώς και μεταξύ των **ψηφοφόρων της ΝΔ** (στις ΒΕ του 2019).

Γράφημα 35: Προθυμία ή μη ένταξης σε κόμμα [«Συμφωνείτε ή διαφωνείτε με την παρακάτω άποψη; "Ακόμα και αν συμφωνώ σε μεγάλο βαθμό με τις απόψεις και τις ιδέες ενός πολιτικού κόμματος, δεν θα γινόμουν μέλος του»]

Πίνακας 22: Προθυμία ή απροθυμία ένταξης σε κόμμα - Ανά φύλο, ηλικιακή κατηγορία και προηγούμενη ψήφο (ΒΕ 2019)

	Σύνολο	Άνδρες	Γυναίκες	Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση*	17-24	25-34	ΝΔ	ΣΥΡΙΖΑ
Ακόμα και αν συμφωνώ σε μεγάλο βαθμό με τις απόψεις και τις ιδέες ενός πολιτικού κόμματος δεν θα γινόμουν μέλος του	48,4%	41,4%	64,7%	42,9%	46,7%	49,5%	50,0%	39,5%

*Ενδεικτικά ποσοστά λόγω μικρού απόλυτου αριθμού στο δείγμα (N<60). Επίσης, για τον ίδιο λόγο δεν παρουσιάζεται η ανάλυση για τα μικρότερα κόμματα.

Ως προς τους **λόγους αυτής της απροθυμίας**, όσοι/όσες απάντησαν ότι δεν θα γινόταν μέλη ενός πολιτικού κόμματος, ακόμα και αν συμφωνούν σε μεγάλο βαθμό με τις απόψεις και τις ιδέες του (N=215) ανέφεραν κυρίως τον φόβο **στιγματισμού (35,1%)**, την έλλειψη **χρόνου (28,9%)** και την απροθυμία ανάληψης **δεσμεύσεων (26,0%)**, αλλά και το αίσθημα αδυναμίας τους να παρέμβουν αποτελεσματικά σε ένα κόμμα **επηρεάζοντας τις αποφάσεις (27,7%)**.

Γράφημα 36: Λόγοι απροθυμίας ένταξης σε κόμμα [«Ποιοι δύο από τους παρακάτω είναι οι κύριοι λόγοι για τους οποίους δεν θα γινόσασταν μέλος ενός κόμματος ακόμα κι αν συμφωνούσατε σε μεγάλο βαθμό με τις απόψεις και τις ιδέες του;»]

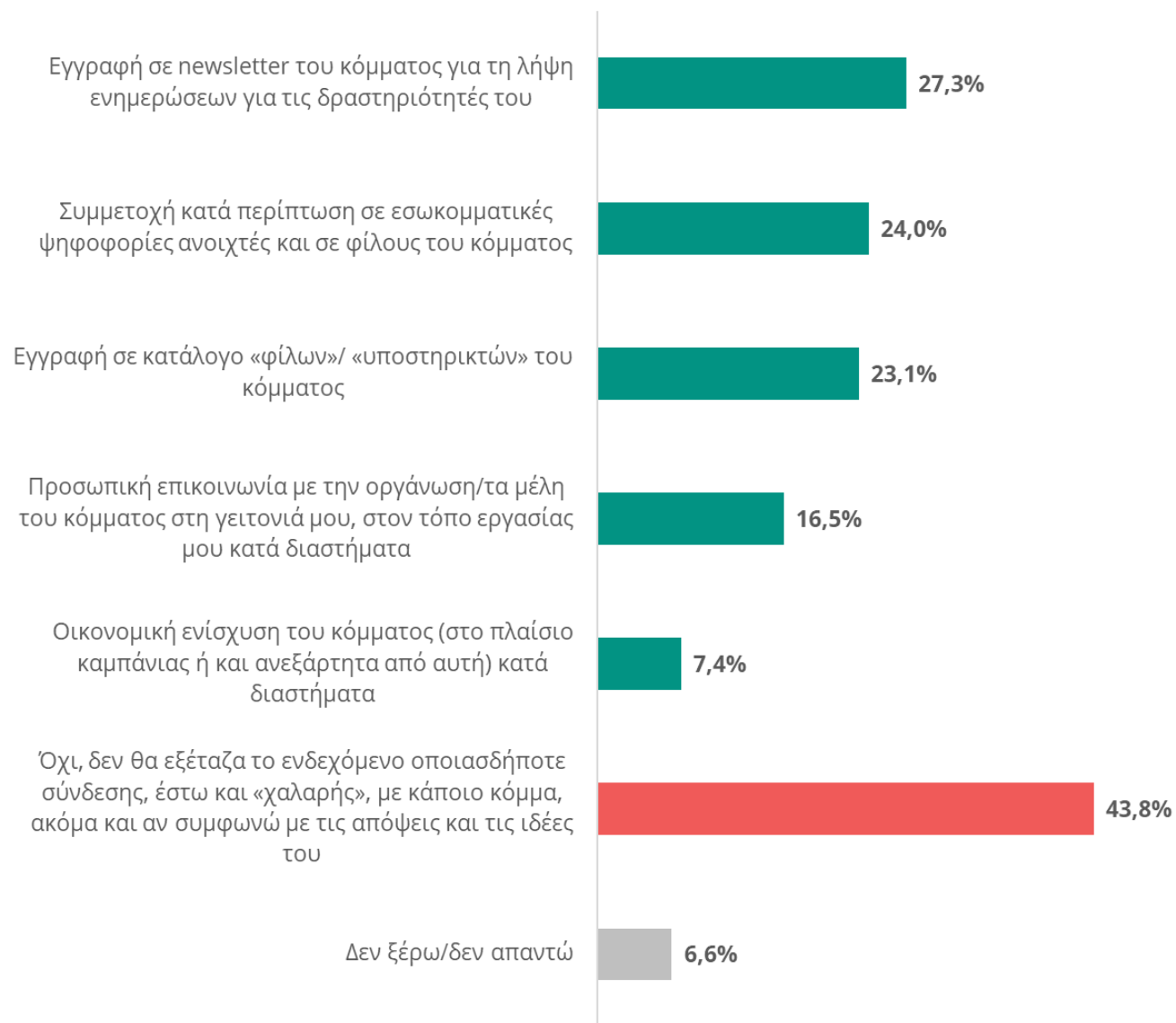
5. Εναλλακτικοί τρόποι επαφής με ένα πολιτικό κόμμα

Προσπαθώντας, τέλος, να χαρτογραφήσουμε πληρέστερα το τμήμα εκείνο των ερωτώμενων που δήλωσε ότι δεν θα συμμετείχε σε ένα κόμμα, ακόμα κι αν συμφωνούσε με τις θέσεις του (N=215), ρωτήσαμε ειδικά **αν θα εξέταζαν μια άλλη πιο «χαλαρή» μορφή σύνδεσης με κάποιο κόμμα**, όπως οι διάφορες επιλογές που δίνουν πολλά κόμματα πλέον στους φίλους/στις φίλες και στους/στις ψηφοφόρους τους (από την απλή λήψη ενημερώσεων μέχρι τη συμμετοχή σε εσωκομματικές προκριματικές εκλογές).

Από τις απαντήσεις προκύπτει ότι ένα μεγάλο ποσοστό αυτής της υποκατηγορίας (**43,8%**) **δεν θα εξέταζε το ενδεχόμενο οποιασδήποτε σύνδεσης με ένα πολιτικό κόμμα**. Πρόκειται, με άλλα λόγια για τους **εντελώς χαμένους/χαμένες για τα κόμματα**, αφού αρνούνται όχι μόνο την ένταξη, αλλά και ελαστικότερες μορφές εναλλακτικής επαφής με τα κόμματα.

Το υπόλοιπο ποσοστό της υποκατηγορίας στην οποία απευθύναμε τη συγκεκριμένη ερώτηση είναι **μοιρασμένο μεταξύ των επιμέρους επιλογών**. Περισσότερες προτιμήσεις συγκεντρώνει η εγγραφή σε newsletter για τη λήψη ενημερώσεων (**27,3%**), η συμμετοχή σε εσωκομματικές ψηφοφορίες (**24,0%**), αλλά και η εγγραφή σε «κατάλογο φίλων» του κόμματος (**23,1%**), ενώ λιγότερες προτιμήσεις συγκεντρώνει η προσωπική επικοινωνία με την οργάνωση/με τα μέλη του κόμματος (**16,5%**) και η οικονομική ενίσχυση του κόμματος (**7,4%**).

Γράφημα 37: Εναλλακτικοί τρόποι σύνδεσης με ένα πολιτικό κόμμα [«Θα εξετάζατε το ενδεχόμενο μιας πιο "χαλαρής" σύνδεσης με ένα κόμμα με τις απόψεις και τις ιδέες του οποίου θα συμφωνούσατε και, αν ναι, με ποια/ποιες από τις παρακάτω μορφές;»]

👉 Το ζήτημα της **κομματικής ένταξης** αποτελεί τον «σκληρό πυρήνα» της παραδοσιακής πολιτικής, επομένως κατ' αρχήν -και με δεδομένες τις αναλύσεις περί κρίσης του κομματικού φαινομένου- περιμέναμε μια αρνητική τοποθέτηση των νέων απέναντι σε αυτό.

👉 Γενικά, καταγράφεται σε αρκετά σημεία η **δυσπιστία ή/και η απροθυμία των νέων απέναντι στην ένταξη/στην επαφή με ένα πολιτικό κόμμα**, την οποία θεωρούν όχημα εξυπηρέτησης προσωπικών συμφερόντων ή/και απαρχαιωμένη.

👉 Από την άλλη πλευρά, **δεν παραγνωρίζεται η αξία της συλλογικότητας ούτε ο θεσμικός ρόλος των κομμάτων στη δημοκρατία**, εξ ου και μία υπολογίσιμη μερίδα νέων δεν αποκλείει την ένταξή της σε κόμμα, εφ' όσον συμφωνεί με τις θέσεις του.

👉 Βασική **προϋπόθεση** για την ένταξη/στενότερη επαφή με ένα κόμμα φαίνεται να είναι η διατύπωση εκ μέρους του προτάσεων για την αντιμετώπιση των προβλημάτων της νεολαίας και δευτερευόντως η ύπαρξη μιας ηγεσίας/στελεχών που να εμπνέουν, ενώ αντίθετα μικρότερη σπουδαιότητα αποδίδεται σε παραμέτρους που θεωρούνται σημαντικές για τη νεολαία, όπως λ.χ. η διαδικτυακή παρουσία ή/και η ψηφιακή λειτουργία.

👉 Αντίθετα, **αποτρεπτικοί παράγοντες** δεν είναι μόνο ο φόβος του στιγματισμού ή η έλλειψη χρόνου, αλλά και ουσιαστικά ζητήματα λειτουργίας των κομμάτων, αφού ένα σημαντικό τμήμα εκφράζει την εκτίμηση ότι δεν θα μπορούσε να επηρεάσει τη λήψη των αποφάσεων σε ένα κόμμα.

👉 Τέλος, ένα σημαντικό τμήμα όσων είναι επιφυλακτικοί στην ένταξή σε κόμμα είναι ανοιχτό σε **εναλλακτικές μορφές πιο «χαλαρής» επαφής με ένα κόμμα**, και μάλιστα σε μια ευρεία ποικιλία αυτών κατά περίπτωση.

I. Συμπεράσματα

Το τρίτο «κύμα» της έρευνας **Νεολαία. Συνήθειες, αντιλήψεις και πολιτική συμπεριφορά** για το έτος 2022 οδήγησε στην εξαγωγή σημαντικών πρωτογενών δεδομένων που είτε επιβεβαίωσαν είτε συμπλήρωσαν την κατανόησή μας για τη νέα γενιά στην Ελλάδα, ενώ δεν έλλειψαν και περιπτώσεις δεδομένων που ανέτρεψαν εκείνα που περιμέναμε. Κωδικοποιημένα, θα λέγαμε ότι **μέσω των ευρημάτων που παρουσιάστηκαν διεξοδικά παραπάνω, μέσω της έρευνας αυτής μπορούμε να απαντήσουμε συνοπτικά σε τέσσερα ερωτήματα για τους νέους και τις νέες στη σημερινή Ελλάδα.**

Ερώτηση 1^η: Πώς ζουν;

Αν και μιλάμε συχνά για τη «γενιά της κρίσης», δεν είναι σίγουρο ότι έχουμε αντιληφθεί την έκταση αυτού του χαρακτήρα της νεολαίας ως «χαμένης γενιάς». Η **στέρηση των υλικών προϋποθέσεων της αυτόνομης διαβίωσης** είναι τέτοια που αποτρέπει την ανεξαρτητοποίηση από την πατρική/μητρική οικογένεια και καταδικάζει τους νέους και τις νέες σε ένα καθεστώς διαρκούς ανασφάλειας, εργασιακής, οικονομικής και ευρύτερης, με ό,τι αυτό συνεπάγεται για τις προσδοκίες τους από τη ζωή.

Ερώτηση 2^η: Τι τους απασχολεί;

Κατηγορηματικά, **οι ανησυχίες των νέων στην Ελλάδα είναι «χειροπιαστές» και υλικής φύσης**. Χωρίς αυτό να σημαίνει ότι αγνοούν μεγάλα ζητήματα που απασχολούν τους συνομήλικούς τους διεθνώς, η πίεση που βιώνουν στην καθημερινότητά τους, στρέφουν τους

νέους και τις νέες στην Ελλάδα προς τα ζητήματα των μισθών, της στέγης και της εργασιακής ασφάλειας. Πρόκειται για μια τάση απολύτως εύλογη, ενόψει του γεγονότος ότι βρισκόμαστε **μπροστά σε έναν νέο, ενδεχομένως σκληρότερο, κύκλο επισφαλειοποίησης**, όπως μαρτυρά η ραγδαία πτώση των ποσοστών ικανοποίησης από τη ζωή και η άνοδος της ανασφάλειας για το μέλλον.

Ερώτηση 3^η: Πώς επιδρούν τα βιώματά τους στην πολιτική και κοινωνική τους συνείδηση;

Σε αντίθεση με ό,τι ενδεχομένως θα ανέμενε κάποιος, **η προσωπική ανασφάλεια δεν στρέφει τις νέες/τους νέους σε αναζήτηση ατομικών λύσεων, αλλά αντίθετα φαίνεται να έχει ενισχύσει το ενδιαφέρον τους για την πολιτική, την οποία μάλιστα αντιλαμβάνονται με έναν πιο ευρύ, πολυδιάστατο και «κοινωνικό» τρόπο**, δίνοντας προτεραιότητα στη συλλογική κοινωνική δράση. Ταυτόχρονα, η ματιά τους στα πράγματα έχει **σαφές αριστερό ιδεολογικό και πολιτικό πρόσωπο**, ενώ διαψεύδουν κάθε σκέψη περί τέλους των ιδεολογιών -ανεξάρτητα από το περιεχόμενο που τους προσδίδουν.

Ασφαλώς, **η πολιτικοποίηση αυτή δεν είναι χωρίς αντιφάσεις**, οι οποίες όμως εξηγούνται. Για παράδειγμα, η δυσπιστία έναντι των περισσότερων θεσμών δεν είναι περίεργη για μια γενιά που καλείται να ζήσει χειρότερα από τις προηγούμενες και κατηγορεί (και) τους επίσημους κοινωνικούς/πολιτικούς θεσμούς για τη μη προστασία/στήριξή της. Αντίστοιχα, αν και είναι σε άμεση επαφή με τον «έξω κόσμο», χάρη στη μόρφωσή της και τις δυνατότητες που της δίνει η τεχνολογία, δεν εγκαταλείπει την πρωτοκαθεδρία της εθνικής ταυτότητας, υπό ένα προοδευτικό ωστόσο πρόσημο στον πατριωτισμό.

Ερώτηση 4^η: Τι σχέση (θέλουν να) έχουν με τα κόμματα;

Όπως είναι αναμενόμενο, **οι νέοι και οι νέες είναι γενικά επιφυλακτικοί με τα κόμματα, τα οποία ωστόσο δεν απορρίπτουν πλήρως και a priori**. Ένα σημαντικό ποσοστό θα ήταν ανοιχτό στην ένταξή του σε ένα κόμμα, αν και πολλοί είναι τελείως αρνητικοί/ές. Ένα μέρος αυτών μπορεί να κερδηθεί από τα κόμματα μέσα από **πιο «χαλαρούς» τρόπους επαφής μαζί τους** -από τις ενημερώσεις (newsletters) μέχρι τη συμμετοχή σε εσωκομματικές ψηφοφορίες. Στα ζητήματα αυτά καταγράφονται ενδιαφέρουσες διαφοροποιήσεις, κυρίως μεταξύ των ψηφοφόρων των δύο μεγάλων κομμάτων (ΝΔ και ΣΥΡΙΖΑ), που ανταποκρίνονται στη γενικότερη πρόσληψη του ρόλου των κομμάτων από τη Δεξιά και την Αριστερά αντίστοιχα.

Σε ό,τι αφορά τα εργαλεία και τις μεθόδους της πολιτικής οργάνωσης και δράσης, **οι νέοι και οι νέες κομίζουν νέες ιδέες και συνήθειες**, αν και είναι εντυπωσιακό το γεγονός ότι **ο πυρήνας της κομματικής ζωής και δράσης δεν φαίνεται να θίγεται**, αφού πλευρές όπως η ψηφιακή λειτουργία και η διαδικτυακή παρουσία ενός κόμματος νοούνται περισσότερο ως συμπληρωματικές, ενώ η πρωτοκαθεδρία παραμένει στην «κλασική» πολιτική συμμετοχή. Τέλος, το σημαντικότερο στοιχείο είναι ότι, εκτός των οποιωνδήποτε εργαλείων και των μεθόδων, είναι σαφές ότι **το επιτακτικό αίτημα που απευθύνουν οι νέοι προς τα κόμματα και ευρύτερα το πολιτικό σύστημα είναι να ακουστούν και να δοθούν λύσεις στα εξαιρετικά πιεστικά προβλήματά τους**.

Παράρτημα – Δημογραφικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά του δείγματος

Για την καλύτερη κατανόηση των ευρημάτων που παρατίθενται, ακολουθεί εδώ ως παράρτημα ένα σύνολο δημογραφικών και κοινωνικών δεδομένων για τη σύνθεση του δείγματος της έρευνας.

Πίνακας 23: Φύλο και ηλικία

	N	%
17-24	199	39,8%
25-34	301	60,2%
Άνδρες	343	68,6%
Γυναίκες	150	30,0%
Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	7	1,4%

Πίνακας 24: Φύλο και ηλικία - Διαχρονικά

	2020	2021	2022
17-24	31,0%	47,0%	39,8%
25-34	69,0%	53,0%	60,2%
Άνδρες	69,0%	54,0%	68,6%
Γυναίκες	30,0%	45,0%	30,0%
Άλλο/Δεν αποδέχομαι τη διάκριση	1,0%	1,0%	1,4%

Πίνακας 25: Ένταξη στην αγορά εργασίας ή/και στην εκπαίδευση

	N	%
Μη εργαζόμενος/-η μαθητής/-τρια	18	3,6%
Μη εργαζόμενος/-η σπουδαστής/-τρια σε επαγγελματική ή τεχνική σχολή, ΙΕΚ, ΚΕΚ κ.λπ.	15	3,0%
Μη εργαζόμενος/-η προπτυχιακός/-η φοιτητής/-τρια σε ΑΕΙ ή ΤΕΙ	100	20,0%
Μη εργαζόμενος/-η μεταπτυχιακός/-η φοιτητής/-τρια ή υποψήφιος/-α διδάκτορας	16	3,2%
Εργαζόμενος/-η μαθητής/-τρια	6	1,2%
Εργαζόμενος/-η σπουδαστής/-τρια σε επαγγελματική ή τεχνική σχολή, ΙΕΚ, ΚΕΚ κ.λπ.	5	1,0%
Εργαζόμενος/-η προπτυχιακός φοιτητής/-τρια σε ΑΕΙ ή ΤΕΙ	44	8,8%
Εργαζόμενος/-η μεταπτυχιακός/-η φοιτητής/-τρια ή υποψήφιος/-α διδάκτορας	56	11,2%
Εργαζόμενος/-η	181	36,2%
Άνεργος /-η	42	8,4%
Απασχολούμενος/-η μόνο με οικιακές εργασίες (ανατροφή παιδιών, φροντίδα νοικοκυριού κ.λπ.)	7	1,4%
Στρατευμένος	7	1,4%
Δεν ξέρω / Δεν απαντώ	3	0,6%

Πίνακας 26: Ένταξη στην εκπαίδευση

	N	%
Μαθητές/τριες	24	4,8%
Σπουδαστές/τριες τεχνικών ή επαγγελματικών σχολών	20	4,0%
Προπτυχιακοί φοιτητές/τριες	144	28,8%
Μεταπτυχιακοί φοιτητές/τριες και υποψ. διδάκτορες	72	14,4%
Εκτός εκπαίδευσης	237	47,4%
ΔΞ/ΔΑ	3	0,6%

Πίνακας 27: Ένταξη στην αγορά εργασίας

	N	%
Εκτός αγοράς εργασίας	163	32,6%
Εργαζόμενοι/ες	292	58,4%
Άνεργοι/ες	42	8,4%
ΔΞ/ΔΑ	3	0,6%

Ενδεικτική βιβλιογραφία

- Amnå, E., Ekman, J., "Standby citizens: diverse faces of political passivity", *European Political Science Review*, 6(2), 2014, 261-281
- Bastani, A., [Football is a Game for the Many - It's Time to Give It Back to Them](#), in Novara Media, 4/7/2019
- Benett, W.L., "The Personalization of Politics: Political Identity, Social Media, and Changing Patterns of Participation", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 644(1), 2012, 20-39
- Βερναρδάκης, Χρ., *Πολιτικά κόμματα, εκλογές & κομματικό σύστημα. Οι μετασχηματισμοί της πολιτικής αντιπροσώπευσης 1990-2010*, Εκδόσεις Σάκκουλα, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, 2011
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Επιμετρικς Τεχνικοί Σύμβουλοι, *Εθνική Έκθεση για τη Νεολαία (National Report)*, Δεκέμβριος 2012
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Εργαστήριο Κοινωνικής και Πολιτισμικής Τεκμηρίωσης Πανεπιστημίου Αιγαίου, [Η Νεολαία στην Ελλάδα 2003](#)
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Ινστιτούτο V-PRC, *Οι νέοι του καιρού μας. Αξίες, στάσεις και αντιλήψεις της Ελληνικής νεολαίας (1997-1999)*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2000
- Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς, Πανεπιστήμιο Αθηνών, Alco, [Τελική έκθεση του έργου Η Νέα Γενιά στην Ελλάδα Σήμερα](#), Μάιος 2005
- Γιαννάκη, Ντ., «Νεολαία σε κατάσταση πολιορκίας. Μια ερμηνεία των νεανικών εξεγέρσεων στη Βρετανία και την Ελλάδα», *Σύγχρονα Θέματα*, 117, Απρίλιος-Ιούνιος 2012, σ. 61-65
- Dimitrova, D.V., Shehata, A., Stromback, J., Nord, L.W., "The Effects of Digital Media on Political Knowledge and Participation in Election Campaigns: Evidence from Panel Data", *Communication Research*, 41(1), 2014, 95-118
- Ekström, M., Olsson, T., Shehata, A., "Spaces for public orientation? Longitudinal effects on Internet use in adolescence", *Information, Communication & Society*, 17(2), 2014, 168-183
- Eteron Ινστιτούτο για την Έρευνα και την Κοινωνική Αλλαγή, Έρευνα *Gen Z Voice On*, σε συνεργασία με την εταιρία Aboutpeople, 2022, <https://eteron.org/research-report-gen-z/>
- European Commision, [Flash Eurobarometer 455. Report. European Youth](#), January 2018
- Κακεπάκη, Μ., Καθημερινές συνήθειες και πολιτισμικές πρακτικές των νέων. Ερευνητικά πορίσματα από την έρευνα YouWho?. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2020
- Κακεπάκη, Μ., Επιδραστικά πολιτικά γεγονότα μιας γενιάς. Ερευνητικά πορίσματα από την έρευνα YouWho?. Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών, Αθήνα, 2020
- Κελπερής, Χ., Μουρίκη, Α., Μυριζάκης, Γ. Παραδέλλης, Θ., Γαρδίκη, Ο. και Τεπέρογλου, Α., «Νέοι: Διάθεση Χρόνου, Διαπροσωπικές Σχέσεις», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 57, 1985, σ. 83-144.
- Κορωναίου, Α., *Νέοι και Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας*, Οδυσσέας, Αθήνα, 1992
- Κουστίνης, Π., [Ο εκλογικός κύκλος της κρίσης](#), Εφημερίδα των Συντακτών, 14/7/2019
- Koutsiaras, N., Tsiaras, Y., "Uninformed partisans? The redistributive preferences of young Greeks", *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 156, 2021, 1-29

- Κυριακόπουλος, Αλ., Γουργουρή, Ευθ. (επιμ.), [Ανησυχία. Μια καταγραφή του αυθόρμητου τον Δεκέμβριο του 2008](#), Καστανιώτης, Αθήνα, 2009.
- Loader, B.D., Vromen, A., Xenos, M.A., "The networked young citizen: social media, political participation and civic engagement", *Information, Communication & Society*, 17(2), 2014, 143-150
- MacDonnell, A., Curtis, Chr., [How Britain voted in the 2019 general election](#), YouGov, December 17th 2019.
- Maggini, N., *Young People's Voting Behaviour in Europe. A Comparative Perspective*, Palgrave-Macmillan, UK, 2017
- Mannheim, K., "The sociological problem of generations", in Mannheim, K., Kecskemeti, P. (ed. and trans.), *Essays on the sociology of knowledge*, Routledge and Kegan Paul, 1928 (1952), London, pp. 276-322.
- Moreno Gálvez, F.J., Τίλλη, Μ. (μτφρ.), [Δημοκρατία και συμμετοχή στην ψηφιακή εποχή: Τα νέα δικαιώματα της ψηφιακής πολιτειότητας](#), Ινστιτούτο Νίκος Πουλιαντζάς & Δίκτυο Transform! Europe, 2020
- Ortega y Gasset, J., *El tema de nuestro tiempo*, Austral, 1923 (2010), Madrid (αγγλική έκδοση: Ortega y Gasset, J., *The modern theme*, The C.W. Daniel Co, 1931, London)
- Παντελίδου-Μαλούτα, Μ., Ζηργάνου-Καζολέα, Λ., «Νεολαία, αριστερή ψήφος και ριζοσπαστισμός τη δεύτερη δεκαετία του 2000», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 46, 2020, 148-182
- Παντελίδου Μαλούτα, Μ., «Η νεολαία επιστρέφει; Ελληνική πολιτική κουλτούρα και μεταβαλλόμενα πρότυπα πολιτικότητας των νέων στην κρίση», *Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης*, 43, 2015, 5-46
- Παντελίδου Μαλούτα, Μ., *Πολιτικές Στάσεις και Αντιλήψεις στην Αρχή της Εφηβείας*, Gutenberg, Αθήνα, 1987
- Theocharis, Y., Quintelier, E., "Stimulating citizenship or expanding entertainment? The effect of Facebook on adolescent participation", *New Media & Society*, 18(5), 2014, 817-836
- Thorson, K., "What Does It Mean to Be a Good Citizen? Citizenship Vocabularies as Resources for Action", *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, 644(1), 2012, 70-85.
- Tiidenberg, K., Allaste, A.A, "Perceptions of Participation and the Share Button". *Studies of Transition States and Societies*, 8(2), 52-63,
- Φαναράς, Στρ., [Βουλευτικές εκλογές 2019 - Μια πρώτη αποτίμηση του εκλογικού αποτελέσματος](#), Το Βήμα της Κυριακής, 14/7/2019.

Χρήσιμα sites

Γενική Γραμματεία Νέας Γενιάς : www.neagenia.gr

Εθνικό Κέντρο Κοινωνικών Ερευνών - Έρευνα YouWho? : www.youwho.gr

Εταιρία ερευνών Prorata : www.prorata.gr